

Woronowski, Franciszek

Pastoralna teologia przyszłości w świetle wyzwań w liście apostoelskim "Novo millennio ineunte" zawartych

Studia Teologiczne 20, 189-206

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. FRANCISZEK WORONOWSKI

PASTORALNA TEOLOGIA PRZYSZŁOŚCI W ŚWIETLE WYZWAŃ W LIŚCIE APO- STOLSKIM „*NOVO MILLENNIO INEUNTE*” ZAWARTYCH

Treść: Wprowadzenie w zagadnienie; I. Duszpasterski program trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa; II. Odnawiająca Kościół i świat realizacja programu nowego tysiąclecia; III. Nieodzowność pastoralnej teologii wyprzedzającej; IV. Myśl wiodąca pastoralnej teologii przyszłości; V. Droga do celu; Wnioski.

Wprowadzenie w zagadnienie

Przełomowym wydarzeniem w dziejach ewangelizacji świata był Wielki Jubileusz Roku 2000, w którym świętowaliśmy uroczyste dwutysięczną rocznicę narodzin Chrystusa. Był to rok szczególnych łask¹, *Te Deum laudamus* chrześcijaństwa, uwielbienia i spotkania z Chrystusem². W Roku Jubileuszowym – pisze Jan Paweł II – „silny akcent położony został na prośbę o przebaczenie” (*Novo millennio ineunte*, 6). Kościół błagał o miłosierdzie i dar specjalnego odpustu, przypominając sobie wszystkie niewierności, jakimi w ciągu wieków wielu jego synów skaziło oblicze Oblubienicy Chrystusa (tamże). Ojciec Święty w przejmującej Liturgii z 12 marca 2000 r. w imieniu Kościoła prosił o przebaczenie za grzechy wszystkich jego dzieci i dokonał „oczyszczenia pamięci”, które dodało sił w drodze do przyszłości (tamże). To zaś, czego dokonaliśmy w Roku Jubileuszowym nie upoważnia do jakiegось zwyczajnego zadowolenia ani tym bardziej – podkreśla Ojciec Święty – nie pozwala nam zaniechać dalszych działań³. Spoglądając w przyszłość, trzeba „wypłynąć na głębie”.

¹ Jan P a w e ł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, 2.

² Tamże, 4.

³ Tamże, 15.

Odnoszące się do wezwania Chrystusa do Szymona Piotra „*Duc in altum*” (Łk 5,4) wyzwanie Jana Pawła II „wypłyn na głębiej” jest niezwykle aktualne i wymagające podjęcia przez cały Kościół, poszczególne Kościoły lokalne, duszpasterstwo, rodziny i wychowawców, wszelkie grupy społeczności chrześcijańskiej, parafie i każdego chrześcijanina jako członka Mistycznego Ciała Chrystusa. Kościół coraz głębiej wnika w tajemnice swojej istoty i posłannictwa, życia Bożego w nas, budowania Królestwa Chrystusowego na ziemi. Potrzeba nowej ewangelizacji⁴. Kościół naświetla powołanie wszystkich do świętości⁵, apostołskie zaangażowanie wszystkich⁶, uczynienie nowego tysiąclecia „erą ludzi świętych”.⁷

Do wgłębiania się w tajemnice życia Bożego w nas, świadectwa Ewangelii i wypełniania społecznej nauki Kościoła przynaglą współczesne wyzwania. Zagrożony jest człowiek, jego życie i godność, dewastacja środowiska naturalnego⁸, pokój między narodami. Groźne spustoszenia sieje w świecie terrorizm. Ponure żniwo zbiera lekceważenie i walka z uniwersalnymi wartościami, z życiem. Szeroką i pogłębiającą się falą zagraża cywilizacja śmierci. Postawienie jej skutecznej tamy i budowanie cywilizacji miłości i życia wymaga nowego odrodzenia się życia religijnego i jego pełni.

Rozbudzenie chrześcijańskich mas i prowadzenie ich do pełni życia religijnego wymaga nowej ewangelizacji: właściwego programu realizacji misji Kościoła w nowym tysiącleciu oraz pełnej jego realizacji. Jest to konieczność współczesności: konieczność przynagląca. Z koniecznością tą wiąże się głęboka potrzeba właściwej nauki o realizacji misji Kościoła w świecie i kierowanie się nią chrześcijan w każdej dziedzinie życia na co dzień. Nauka ta, jako teologia pastoralna, może stanowić istotny środek w głębokich przemianach w życiu chrześcijan i świata. Spełnianie przez nią takiego zadania wymaga jednoznaczniego oparcia jej na ewangelicznym programie duszpasterskim nowego tysiąclecia, który naświetlił i wyzwał do jego realizacji Jan Paweł II. W świetle tego programu ma się kształtować życie społeczności Kościoła w nowym tysiącleciu, a kształtowaniu temu ma służyć pastoral-

⁴ Jan P a w e ł II, *Christifideles laici*, 34

⁵ KK 39 – 42; *Novo millennio ineunte*, 30

⁶ KK 35 – 38; DA 2 – 4; *Christifideles laici*, 14

⁷ Jan P a w e ł II, Homilia w Starym Sączu, 16 czerwca 1999 r., 14.

⁸ *Novo millennio ineunte*, 51; por. Jan Paweł II, *Laborem exercens*, 1; *Redemptor hominis*, 15 – 16; także m .in. J. M. D o ł ę g a , *Człowiek w zagrożonym środowisku*, Warszawa 1998.

na teologia przyszłości. Teologia pastoralna powinna więc stać się w nowym tysiącleciu czynnikiem formującym pełnię życia chrześcijańskiego i nową rzeczywistość w świecie. Ma zatem stać się nauką o fundamentalnym znaczeniu dla Kościoła i świata.

Traktowaniu właściwej pastoralnej teologii przyszłości służy w istotny sposób treść programu duszpasterskiego na trzecie tysiąclecie ewangelizacji świata. Wytycza on zasadniczą drogę do zjednoczenia w Chrystusie całej ogólnoludzkiej rodziny, uświęcenia jej i ukształtowania życia na ziemi w zgodne z zamierzeniami Stwórcy. Ukazuje więc definitywnie cel pasterskiej misji Kościoła a tym samym wskazuje to, czym ma się zajmować teologia pastoralna nowego tysiąclecia w dziejach ewangelizacji. Naświetlenie zagadnienia pastoralnej teologii przyszłości trzeba zatem osadzić na treści wymienionego programu.

I. Duszpasterski program trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa

Duszpasterski program na nowe tysiąclecie – jak wyżej zasygnalizowano – zawarł Ojciec Święty, Jan Paweł II, w Liście apostolskim *Novo millennio ineunte* z dnia 6 stycznia 2001 r. W dokumencie tym Papież, przypominając słowa Chrystusa: „A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,20), zajmuje stanowisko wobec tego, co trzeba czynić w nowym okresie dziejów po tym, który zakończył Jubileusz Roku 2000. Jako fundamentalne założenie postawił zasadę: „Na nowo rozpoczynać od Chrystusa” (N.m.i.,III). Papież podkreśla tę zasadę z wielkim naciskiem. „Nie ulegamy bynajmniej – pisze w tym dokumencie – naiwnemu przekonaniu, że można znaleźć jakąś magiczną: formułę, która pozwoli rozwiązać wielkie problemy naszej epoki” (tamże, 29). Zbawić nas może tylko konkretna Osoba – Jezus Chrystus. Istnieje już Jego program ewangeliczny, ten sam, co zawsze – zawarty w Ewangelii i w żywej Tradycji, skupiony wokół samego Chrystusa⁹. W Nim mamy żyć życiem trynitarnym i z Nim przemieniać historię. Program ten nie zmienia się mimo upływu czasu i ewolucji kultur, choć bierze się to pod uwagę, aby był możliwy dialog i rzeczywiste porozumienie¹⁰. Ten właśnie ewangeliczny program jest programem na trzecie tysiąclecie – stwierdził Piotr naszych czasów jednoznacznie¹¹.

⁹ *Novo millennio ineunte*, 29

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

Na podjęcie tego ewangelicznego programu przygotował Kościół Wielki Jubileusz. Towarzyszyły mu przygotowania i konkretne działania, które miały na celu oczyszczenie, umocnienie życia religijnego i podjęcie nowej ewangelizacji. Teraz nadszedł czas, by wcielać w życie chrześcijan Ewangelię i Papież wzywa do tego, kładąc akcent na poszczególne elementy tego programu ewangelicznego.

Perspektywą, w którą ma być wpisana realizacja ewangelicznego programu jest świętość. Prowadzenie do niej jest szczególnie pilnym zadaniem. Świętość jest wewnętrzną i istotną dynamiką Kościoła jako ludu „zjednoczonego jednością Ojca i Syna, i Ducha Świętego”¹², Trójjedynego Boga, który jest w najgłębszym sensie Święty, „po trzykroć Święty” (Iz 6,3). Życie każdego chrześcijanina winno być podporządkowane zadaniu uświęcania się. Został on bowiem wszczepiony w Chrystusa¹³ i w Jego Mistyczne Ciało, którego zasadą życia jest Duch Święty¹⁴. Otrzymał więc dar świętości i powołanie do trwania w niej i jej pielęgnowania¹⁵. Z samej natury zjednoczenia przez chrzest z Chrystusem i otrzymania Ducha Świętego ochrzczony człowiek jest powołany do świętości. Wolą Bożą jest uświęcenie nasze (1 Tes 4,3) i Chrystus wzywa: „Bądźcie więc doskonali, jak doskonały jest Ojciec wasz niebieski” (Mt 5,48). Świętość jest darem Boga i wezwaniem wszystkich do trwania w niej. Sobór Watykański II głosi więc: „Wszyscy chrześcijanie jakiegokolwiek stanu i zawodu powołani są do pełni życia chrześcijańskiego i do doskonalenia miłości” (KK 40). Podporządkowanie programu duszpasterskiego nadrzędnej idei świętości to decyzja brzemienna w skutki. Skoro bowiem chrzest jest prawdziwym włączeniem człowieka w świętość Boga i napełnieniem Duchem Świętym – wskazuje Papież – „to sprzeczną z tym byłaby postawa człowieka pogodzonego z własną małością, zadowolającego się minimalistyczną etyką i powierzchowną religijnością” (N.m.i.,31). Trzeba postawić na radykalizm Kazania na Górze i każdy w swoich codziennych warunkach, w najzwyklejszych okolicznościach życia, dążyć do jego „wysokiej miary” (tamże). Temu zaś winna służyć wszelka pomoc indywidualna i grupowa, z tradycyjnymi i nowszymi formami, przez stowarzyszenia i ruchy przez Kościół uznane, zdolna dostosować się do rytmu poszczególnych osób¹⁶.

¹² KK 4.

¹³ Rz 6, 3 – 5; KK 31; DE 22; DM 15,36.

¹⁴ KK 7; por. Pius XII, *Mystici Corporis Christi*, AAS 35/1943/219 – 220.

¹⁵ *Novo millennio ineunte*, 30.

¹⁶ Tamże, 31.

Świętość, która polega na żywym trynitarnym zjednoczeniu człowieka z Bogiem i postępowaniu zgodnie z Jego wolą, przynależnością do Niego i „trwania” w Nim¹⁷ jest istotą odpowiedzi na zbawcze orędzie Boga. Jest ona darem dla człowieka i jednocześnie najwyższym zadaniem chrześcijanina. Do niej winien dążyć każdy, a Kościół jest powołany w różnoraki sposób nieść mu pomoc: przez nauczanie, sakramenty i wszelką działalność pasterską. Świętość jest więc fundamentem całego programu, który Kościół podejmuje na trzecie tysiąclecie w nowej ewangelizacji.

Oparty na wymienionym wyżej fundamencie program wyróżnia się istotnymi elementami. Przenikają się one i stanowią niejako organiczną całość. Jako pierwszy Ojciec Święty wymienia modlitwę.

W modlitwie toczy się dialog z Chrystusem, przez który stajemy się Jego przyjaciółmi, trwamy w Nim, a On w nas. Ta wzajemność – podkreśla Papież – jest istotą i duszą życia chrześcijańskiego oraz warunkiem wszelkiego autentycznego życia duszpasterskiego¹⁸. Modlitwa, nie przeszkadzając w sprawach doczesnych, jednoczy z Bogiem i z ludźmi, ugruntowuje i pogłębia świętość. W społecznościach parafialnych, jak w zakonnych i innych, trzeba tworzyć klimat przesiąknięty modlitwą¹⁹. Rozbudzanie ducha modlitwy stanowi więc istotny element programu nowej ewangelizacji trzeciego tysiąclecia. Rozmodlenie chrześcijan ma się stać zasadniczym elementem powszechnej świętości, drogą do zjednoczenia ludzi z Chrystusem i w Nim ludzi z sobą.

Wraz z modlitwą należy ożywiać, rozwijać i pogłębiać życie sakramentalne chrześcijan. W tym celu należy poświęcać szczególną troskę o liturgię, która jest szczytem działalności Kościoła i źródłem jego mocy²⁰. Jan Paweł II kładzie wielki nacisk na szczególne znaczenie Eucharystii niedzielnej i przeżywanie samej niedzieli jako specjalnego dnia wiary, dnia zmartwychwstałego Pana i daru Ducha Świętego, prawdziwej Paschy tygodnia²¹. Niedzielną Eucharystią dla ochrzczonego powinna być „sercem niedzieli”²². Należy ją przeżywać jako niezbędny element prawdziwie świadomego i spójnego życia chrześcijańskiego. Wymaga to zatem właściwego pogłębiania życia religijnego i formacji parafii w komunii pełni życia w Chrystusie.

¹⁷ J 15, 1 – 8; Jan P a w e ł II, *Tertio millennio adeunte*, 8.

¹⁸ *Novo millennio ineunte*, 32.

¹⁹ Tamże.

²⁰ KL 10; *Novo millennio ineunte*, 35.

²¹ Jan P a w e ł II, *Dies Domini*, 19/AAS 90/1998/ 724/; *Novo millennio ineunte*, 35.

²² *Novo millennio ineunte*, 36.

Z ożywieniem i pogłębieniem życia sakramentalnego w niedzielnej Eucharystii musi łączyć się pedagogia chrześcijańskiej wspólnoty, mobilizującej do częstego sakramentu pojednania. Trzeba bowiem przeciwdziałać kryzysowi „świadomości grzechu” – występującemu we współczesnej kulturze²³, pomagać ludziom odkrywać miłosierdzie Boga i jednać z Chrystusem. Trzeba położyć akcent na kluczową zasadę chrześcijańskiej wizji życia: zasady pierwszeństwa łaski. Istnieje bowiem pokusa jako przekonanie, że – w działalności duszpasterskiej rezultaty zależą od naszej zdolności działania i planowania²⁴. W całej działalności pasterskiej Kościoła nowej ewangelizacji trzeba stawiać na pierwszeństwo łaski i Papież przestrzega przed zapominaniem, że bez Chrystusa „nic nie możemy uczynić” (J 15,5)²⁵. Kluczową rolę trzeba zatem przywrócić w życiu wspólnot chrześcijańskich słuchaniu i głoszeniu słowa Bożego, modlitwie i życiu sakramentalnemu. Trzeba nowego, wszechstronnego i pogłębionego rozwoju katechezy i głoszenia wszystkim słowa Bożego – rozwoju misji.

Duszpasterski program nowego tysiąclecia, kładąc akcent na świętość chrześcijan i elementy osiągnięcia jej, mieści w sobie jednocześnie ich zadania. Jako zjednoczeni z Chrystusem, święci, mają z natury chrześcijaństwa i wyzwania Kościoła żyć pełnią życia chrześcijańskiego, świadczyć życiem codziennym, swoją w nim postawą być świadkami Chrystusa, dawać świadectwo swego zjednoczenia z Nim. Kolejnym elementem programu jest zatem świadczenie miłością.

Wypełnianie „nowego przykazania” (J 13,34) jest znamieniem życia chrześcijańskiego. Po nim poznaje się jego prawdziwość (J 13,35). Ono jest wielką dziedziną, „w której należy podjąć zdecydowane i planowe działania na płaszczyźnie Kościoła powszechnego i Kościołów partykularnych: komunია (*koinonia*), będąca ucieleśnieniem i objawieniem samej istoty tajemnicy Kościoła” (N.m.i.,42). Przez budowanie tej komunii Kościół objawia się jako sakrament, czyli jako „znak i narzędzie wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego” (KK 1). Jan Paweł II, wyakcentowując jednoznaczność i doniosłość komunii, stwierdza, że Kościół będzie potrzebował wielu różnych rzeczy, „jeśli jednak zabraknie mu miłości (*agape*), wszystko inne będzie bezużyteczne” (N.m.i.,42). Jest w tym stwierdzeniu zawarta najwyższa potrzeba w nowej ewangelizacji i istota programu nowych czasów: chrześcijanie winni formować (gdziekolwiek są i w jakichkolwiek

²³ Jan P a w e ł II, *Reconciliatio et paenitentia*, 18; *Novo millennio ineunte*, 37.

²⁴ *Novo millennio ineunte*, 38.

²⁵ Tamże.

żyją warunkach) komunię miłości, a duszpasterstwo w tym przewodzić. Z tym zaś wiązą się daleko sięgające potrzeby dopełnień i pogłębień życia religijnego i jednocześnie całego duszpasterstwa. To ostatnie musi wyjść z wąskiej płaszczyzny traktowania duszpasterstwa jako administrowania i wkroczyć na płaszczyznę formowania pełni życia chrześcijańskiego i budowania rzeczywistych komunii miłości. To zaś wymaga nowych elementów działania, nowych sposobów kształtowania życia parafii (i innych wspólnot): wymaga przede wszystkim formowania duchowości komunii. Formacja duchowości komunii musi stać się „duchem” całej działalności duszpasterstwa i działań apostołstwa świeckich w różnych jego wymiarach.

Duchowość komunii jest wymogiem istoty całej rzeczywistości zbawczej, jednoznacznie określonym nakazem Chrystusa, wyzwaniem w programie nowego tysiąclecia²⁶. „Czynić Kościół domem i szkołą komunii: oto wielkie wyzwanie, jakie czeka nas w rozpoczynającym się tysiącleciu” – stwierdza Jan Paweł II (N.m.i., 43). Duchowość komunii ma istotne znaczenie jako zasada wychowawcza wszędzie tam, gdzie kształtuje się człowiek i chrześcijanin, gdzie powstają, rodziny i wspólnoty (tamże). Duchowość komunii to bowiem według Jana Pawła II „spojrzenie utkwione w tajemnicy Trójcy Świętej”; to „zdolność odczuwania więzi z bratem w wierze”; to „zdolność dostrzegania w drugim człowieku przede wszystkim tego, co jest w nim pozytywne, a co należy przyjąć i cenić jako dar Boży: dar nie tylko dla brata, ale także „dar dla mnie”; to wreszcie „umiejętność czynienia miejsca” bratu, wzajemnego „noszenia brzemion” (por. Ga 6,2) i odrzucenia egoizmu²⁷. Bez takiej postawy duchowej nie można budować prawdziwej komunii. Przy pomocy zewnętrznych tylko bezdusznych narzędzi możemy tworzyć tylko jej pozory. W nowym stuleciu trzeba dołożyć szczególnych starań – podkreśla Ojciec Święty – by na fundamencie tej duchowości umacniać i zabezpieczać komunię:” (tamże). Przestrzenie komunii zaś należy kultywować i na wszystkich płaszczyznach życia Kościoła²⁸. Duchowość komunii jest więc fundamentalnym elementem w całym programie odrodzenia w nowym okresie ewangelizacji.

Formacja komunii wymaga realizowania wszelkich powołań. Jedność chrześcijańska nie oznacza jednolitości, lecz połączenia w organiczną całość uprawnionych odmienności. Jest to rzeczywistość wielo-

²⁶ Tamże, 43.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże, 45.

ści członków w jednym Ciele, którego Głową jest Jezus Chrystus. Odznacza się ona współlistnieniem wielorakich powołań i stanów, uzdolnień, tajemnic, charyzmatów i zadań, które w stosunku do siebie są komplementarne. Każdy w niej pozostaje w relacji do całej wspólnoty (*unum in Christo*) i sam wnosi do niej swój własny wkład²⁹. „Jest zatem konieczne, aby Kościół trzeciego tysiąclecia pobudzał wszystkich ochrzczonych i bierzmowanych do uświadomienia sobie i obowiązku czynnego udziału w życiu kościelnym” – uczy Jan Paweł II (N.m.i., 46). Angażowanie wszystkich do budowania organicznej komunii komplementarnej stanowi więc istotny element omawianego programu.

Ponieważ cały ogół ochrzczonych, trwających w wierze w Chrystusa i z Nim zjednoczonych stanowi Jego Ciało, którego On jest Głową, elementem programu jest ekumeniczne zaangażowanie (N.m.i.,48). Modlitwa Chrystusa w Wieczerniku „*ut omnes unum sint*” (J 17,21)³⁰ jest objawieniem i prośbą (tamże). Ono jest istotnym elementem ewangelicznego programu i w nowej epoce ewangelizacji budowania komunii miłości nie może go braknąć.

Ewangeliczny program nowego tysiąclecia wymaga powszechnego zaangażowania się w miłosierdzie. Ono ma głęboki sens chrystologiczny, jest koniecznym elementem życia chrześcijańskiego i budowania komunii³¹. Krajobraz ubóstwa i różnorodnych potrzeb ludzkich jest olbrzymi. Wszyscy mogą służyć wzajemnie jedni drugim w każdej potrzebie (*Dekret o Apostolstwie świeckich*, 8). Jan Paweł II mówi: „Potrzebna jest dziś nowa „wyobraźnia miłosierdzia”, której przejawem będzie nie tyle i nie tylko skuteczność pomocy, ale zdolność bycia bliźnim dla cierpiącego człowieka, solidarnością z nim, tak aby gest pomocy nie był odczuwany jako poniżająca jałmużna, ale jako świadectwo braterskiej wspólnoty dóbr” (N.m.i.,50). Przez miłosierdzie w takiej optyce widziane kryje się konkretna siła formowania społeczności chrześcijańskich (od rodziny zaczynając, przez parafie aż do najszerzych) w rzeczywiste i dynamiczne komunie organiczne, w których jedni drugim służą wzajemnie³². W rozbudzeniu powszechnego miłosierdzia w parafiach jako istotnego elementu pełni życia chrześcijańskiego mieści się

²⁹ *Christofideles laici*, 20.

³⁰ Jan Paweł II, „*Ut unum sint*”, 6, 9

³¹ Por. Mt 25,35 – 36; *Novo millennio ineunte*, 49; Jan Paweł II, *Dives in misericordia*, 13, 14; zob. także m. in. F. Woronowski, *Miłosierni miłosierdzia dostąpią*, Łomżyńska Kuria Diecezjalna, Łomża 1988, s. 31-40, 80-82; *Miłość miłosierna*, Czynnik formowania parafii nowoczesnej, Łomża 2000, s. 7-8.

³² Zob. F. Woronowski, *Miłość miłosierna*, s. 12-14, 34-36; *Wizja parafii XXI wieku. Istota i rola*, Łomża 1999, s. 18-21

formowanie ich w żywe komunie organiczne: święte i w Chrystusie zjednoczone.

W program nowego tysiąclecia winna być wpisana troska o środowisko naturalne, którego dewastacja zagraża człowiekowi i życiu na ziemi, o życie nienarodzonych i słabszych, o stanie się miłosierdzia służbą kulturze, polityce, gospodarce i rodzinie (N.m.i., 51). W program ten winna wpisywać się społeczna nauka Kościoła, która odwraca człowieka od egoizmu, zwraca go ku drugiemu człowiekowi i jego dobru, uczy budowania dobra wspólnego dla wszystkich i ładu w świecie, opartego na prawdzie, sprawiedliwości i miłości³³.

Zawierający w sobie powyższe elementy program trzeciego tysiąclecia stawia na ewangeliczny radykalizm: na pełnię życia chrześcijańskiego³⁴. Kościół zaś jest „tajemnicą, komunią i misją”³⁵. Jako podmiot zbawczej misji uświęca i skupia ludzi w „jedno” (*unum*) w Chrystusie, trwające i rozwijające się w miłości, która jest jego nakazem, świętością człowieka i budowaniem komunii – a przez nią chrześcijańskiej rzeczywistości na ziemi. Rdzeniem więc tego programu jest: formowanie człowieka miłości i budowanie komunii w Chrystusie zespolonej.

II. Odnawiająca Kościół i świat realizacja programu nowego tysiąclecia

Ogłoszony nowy program duszpasterski zakłada radykalizm życia chrześcijańskiego. Wymaga bowiem pogłębienia świadomości chrześcijan dotyczącej tajemnicy Kościoła, naszego powołania do świętości, do udziału w jego misji w świecie, budowania przez chrześcijan konkretnych komunii i doskonalenia w jedności z Bogiem rzeczywistości ziemskiej. Wymaga zatem realizowania całości programu przez wszystkich.

Realizowanie tego programu przez wszystkich w konsekwencji wymaga głębokich przemian w życiu chrześcijan, w formacji parafii, w duszpasterstwie. Program bowiem wymaga dopełnienia i pogłębienia życia chrześcijan, a więc wyjścia z religijności spłyconej, zawężonej, indywidualistycznej i biernej. Przypominając istotę życia chrześcijańskiego jako zjednoczenie z Chrystusem, trwanie w Nim i współdziałanie z Nim przez miłość, jaką On sam nas umiłował, Piotr naszych czasów prowadzi chrześcijan przez realizację tego programu ku głębokiemu od-

³³ *Novo millennio ineunte*, 52.

³⁴ Jan P a w e ł II, *Pastores dabo vobis*, 20; *Novo millennio ineunte*, 54.

³⁵ *Pastores dabo vobis*, 12.

nowieniu całego życia w Kościele i ku nowej cywilizacji w świecie. Każdy chrześcijanin winien włączać się w jego realizację i przez swoją obecność, działanie zgodne z jego treścią i doskonalenie siebie (swoją świętość) odnawiać Kościół i świat w nowy – rzeczywistość i w pełni ewangeliczny. Nadszedł czas nowej ewangelizacji życia i świata, każdy przez wiarę i chrzest z jednoczony z Chrystusem (KK 31; DE 22; DM 15/) i włączony w Jego Mistyczne Ciało (KK 11) jest wyzwany do przyjęcia programu na nowe tysiąclecie za swój (w aspekcie życia religijnego) i realizowania go na co dzień. Jest to bowiem program ewangeliczny, program Kościoła, i nikt, kto żyje w religii „trwania we wnętrzu Boga”³⁶, nie może być poza zasięgiem obowiązku jego realizacji.

Realizacja ogłoszonego przez Ojca Świętego programu nowego tysiąclecia jest fundamentalnym zadaniem duszpasterstwa i współdziałającego z nim wszelkich odcieni apostołstwa. Wszak to jest program duszpasterski. Jest wyzwaniem duszpasterstwa do „wypłynięcia na głębię”³⁷, które może spełniać się właśnie w realizacji całego programu nowej ewangelizacji.

Realizacja programu nowej ewangelizacji przez duszpasterstwo trzeciego tysiąclecia to zarówno głębokie przeobrażenie jego samego jak i formowania przez nie religijnego życia chrześcijan, komunii i jej działań. Duszpasterstwo na progu nowego tysiąclecia ma szczególną okazję do pogłębiania świadomości istoty swej służby w misji Kościoła – narzędzia i Ciała Chrystusa Głowy i zarazem wiekiustego Jego Pasterza³⁸.

Duszpasterze winni upodabniać się do Niego, w służbie Kościoła i świata budować komunie przez radykalizm ewangeliczny. To wymóg pogłębiania się odczytywać tajemnicy Kościoła, sytuacji w świecie dążeń do całkowitej laicyzacji i pogłębiania się cywilizacji śmierci³⁹, wyzwania Kościoła do nowej ewangelizacji. Muszą więc oni stawać się „ludźmi miłości” (por. *Pastores dabo vobis*, 49), odchodzić od poziomu duszpasterstwa minionej epoki, podejmować stałą formację⁴⁰ i realizować nowo ukazany program duszpasterski Kościoła z miłością apostołską.

Jednocześnie duszpasterstwo nowej ewangelizacji winno podjąć formowanie chrześcijan jako świętych, ludzi pełni życia chrześcijańskiego, przez miłość tworzących komunie w Chrystusie i Jego Duchu zespolone, świadome swego zjednoczenia w Chrystusie Głowie Mi-

³⁶ *Tertio millennio adeunte*, 8.

³⁷ *Novo millennio ineunte*, Zakończenie.

³⁸ *Pastores dabo vobis*, 3, 13-15, 22.

³⁹ Jan P a w e ł II, *List do Rodzin*, 13.

⁴⁰ *Pastores dabo vobis*, 70–77; zob. także: F. W o r o n o w s k i, *Stać formacja duszpastersko – apostołska. Czynniki przyspieszania nowej ewangelizacji*, Łomża, 2001, s. 37-44.

stycznego Ciała i realizujące w życiu codziennym miłość, bez której nie ma przyszłości i solidarności⁴¹. Duszpasterstwo stoi więc przed koniecznością odrodzenia wszechstronnej katechezy parafialnej i w niej wszelkich innych jej form, formowania wspólnoty modlitewnej i eucharystycznej, mobilizowania wszystkich w niej do miłosierdzia czynnego, przez które realizuje się rzeczywiste zjednoczenie jej członków i organiczna komunია komplementarna⁴². Pełna realizacja programu nowej ewangelizacji ma zmienić oblicze całej współczesnej rzeczywistości ziemskiej, budując cywilizację miłości i życia.

Realizacja tak wielkiego zadania jest nie tylko olbrzymiej wagi, lecz jednocześnie trudna i wymagająca wielu przemian, męstwa i ofiary, wejścia na drogi miłości i – jak uczy Jan Paweł II – „rozpoczynania na nowo od Chrystusa” (N.m.i., 29). Dzieło odnowienia człowieka, ludzkiej rodziny, parafii i całego Kościoła, świata i cywilizacji życia potrzebuje najgłębiej sięgającej nauki realizacji misji Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa, jego narzędzia służącego Mu w odnowie świata i zjednoczeniu z Bogiem: nauki przemiany całej rzeczywistości na ziemi w zjednoczoną z Bogiem i z Nim współdziałającą dla pełni dobra człowieka, której poza Bogiem nie ma.

III. Nieodzowność pastoralnej teologii wyprzedzającej

Nauką, o której mowa wyżej, jest teologia pasterskiej funkcji Chrystusa, spełnianej w Kościele i przez tenże Kościół. Jest ona obecnie nie tylko przydatna, lecz wprost niezbędna.

Powodem niezbytności jej jest zarówno potrzeba wglębiania się w tajemnice Kościoła i jego misji w świecie, jak i poznawanie problemów człowieka, wpisanego w rzeczywistość świata, która ulega głębokim przemianom i stawia przed ewangelizacją coraz to nowe problemy.

Kościół przez duszpastersko-ekumeniczny Sobór Watykański II i nauczanie posoborowych papieży, w oparciu o jego dokumenty, wnika coraz głębiej w tajemnice zbawczej rzeczywistości. Odczytuje głębiej swoją istotę i swojej misji. Pogłębia naukę, że jest nie tylko instytucją przez Chrystusa posłaną, lecz jednocześnie Ciałem Jego, które napędza, jednoczy i kieruje Duch Święty jako żywą wspólnotę. Wspólnota ta ma za swą Głowę Jezusa Chrystusa, Duch Święty jest zasadą jej życia, ochrzczeni stanowią Jego Ciało i są witalnie jednoczeni z Głową

⁴¹ Jan P a w e ł II, Homilia w Sopocie, 5 czerwca 1999, 3.

⁴² *Christofideles laici*, 20. F. W o r o n o w s k i, *Miłość miłosierna*, s. 48-50; *Wizja parafii XXI wieku*, s. 36-39.

i między sobą, stanowiąc jeden organizm⁴³. Chrześcijan trzeba więc formować w świętych członków Ciała Chrystusa, świadomych istoty chrześcijaństwa jako komunii w Chrystusie i Duchu Świętym oraz między sobą organicznie zjednoczonej, swego powołania do świętości, wzajemnej miłości i budowania przez nią chrześcijańskiej rzeczywistości w świecie, kierowania się społeczną nauką Kościoła. Formacja chrześcijan w świętych, miłością budujących organiczną komunie komplementarną, kierujących się w życiu codziennym społeczną nauką Kościoła i tworzących nową rzeczywistość w laicyzującym się świecie – to nowa jakość ewangelizacyjna i zarazem duszpasterska; to pełne realizowanie programu nowego tysiąclecia.

Świat, do którego posłany jest Kościół z Dobrą Nowiną, pogrąży się w laicyzację, degradację człowieczeństwa i w konsekwencji w cywilizację śmierci. Potrzebuje nagląco pomocy ze strony Kościoła. Tylko miłość chrześcijańska może bowiem skutecznie zmieniać sytuację w świecie, otwierać nowe perspektywy i budować dobro wspólne dla wszystkich. Przed duszpasterstwem piętrzą się więc nowe problemy, nowe zadania i potrzeby ich realizacji stosownie do wymagań czasu.

W wymaganiach realizacji programu pełni życia chrześcijańskiego, którą zarysował program trzeciego tysiąclecia, i niesieniu pomocy światu, duchowo choremu, powinna służyć odpowiednia do współczesnych potrzeb teologia pastoralna. Prawdziwą zaś pomoc może nieść duszpasterstwu i wszelkim czynnikom z nim współdziałającym – wszystkim uczestniczącym w pasterskiej funkcji Kościoła – pastoralna teologia wyprzedzająca.

W sformułowaniu wymienionego tematu idzie o naukę, która wskazuje jak w nadchodzącej przyszłości działać wobec powstających trudności i zagrożeń, pozytywnie i bez reszty służyć uświęcaniu świata, tworzeniu wspólnot, budowaniu w nim dobra wspólnego, kształtowaniu cywilizacji miłości, która jest współdziałaniem z Bogiem w doskonaleniu świata i wyrasta z ducha Ewangelii. Musi więc ona opierać się na poznawaniu źródeł pasterskiej misji Kościoła, rozwijać je w świetle jego najnowszych wyzwań, wnikać we wszystko, co dzieje się w świecie, aby służyć uczestnikom pasterskiej misji prawdziwym rozeznaniem potrzeb, ku którym się zbliżają, i mają właściwie wobec nich postępować. Ma więc ona stanowić bezbłędny program szczegółowy działania w nadciągającej rzeczywistości, by w niej skutecznie i zgodnie z wymaganiami Chrystusa, Głowy i Pasterza Kościoła, budować Jego Królestwo – świat z Nim zjednoczony oraz rozwijający się na prawdzie, sprawiedliwości i wzajemnej solidarno-

⁴³ KK 7; *Christifideles laici*, 18-20.

ści. Bez takiego zorientowania teologia pastoralna jest nauką dla nauki (*scire, ut scire*), opóźnioną i mało skuteczną. Cytująca i powołująca się na autorów, którzy szukali jej koncepcji przed półwiekiem⁴⁴, powtarzająca ciągle ten sam pogląd na jej koncepcję i opisywanie tego, przez co Kościół urzeczywistnia się, jest niewystarczająca. Trzeba teologii misji Kościoła nowej ewangelizacji, budowanej na Objawieniu Bożym, Tradycji i Magisterium Kościoła jako zasadniczych źródłach, na wyzwaniach Ojca Świętego i poznawaniu cywilizacyjnych prądów zarysowujących nowe zmiany w nadciągającej przyszłości. Trzeba pełnej i dynamicznej, chrystologiczno-eklezyjalnej teologii pastoralnej jako nauki o realizacji pasterskiej funkcji Kościoła – Ciała Chrystusa – formującej komuniję miłości.

Aby teologia pastoralna mogła w pełni służyć realizacji ewangelicznego programu duszpasterskiego na nowe tysiąclecie, musi cała opierać się na przewodniej myśli, która wynika z istoty misji Kościoła w świecie. Tylko taka teologia pastoralna może spełniać funkcję potrzebnego i skutecznego narzędzia w ewangelizacji świata i w budowaniu nowej rzeczywistości w Chrystusie odnawianej.

IV. Myśl wiodąca pastoralnej teologii przyszłości

W świetle Objawienia Bożego, danego nam w Jezusie Chrystusie, nauki Kościoła i treści duszpasterskiego programu Jana Pawła II pasterska działalność ma za fundamentalny cel jednoczenie ludzi z Jezusem Chrystusem i w tym zjednoczeniu formowanie komunii miłości, zmieniającej rzeczywistość ziemską w duchu Ewangelii. Temu celowi jest podporządkowane wszelkie pasterskie działanie⁴⁵. Cel ten jest wiodącą myślą całej pasterskiej działalności i pastoralnej przyszłości.

W jednoczeniu z Chrystusem zawiera się bowiem zbawcze orędzie Boga do człowieka i jego odpowiedź – uświęcanie się, podporządkowanie woli Boga, współdziałanie z łaską, czerpanie jej przez życie sakramentalne. W zjednoczeniu z Chrystusem mieści się wymagana przez Niego miłość, jednoczenie ze wszystkimi, którzy się z Nim jednoczą, i tworzenie z nimi komunii. W tym zjednoczeniu, jako konsekwencja, istnieje wezwanie i realizacja apostołstwa, ekumenizmu, konieczność wzajemnego miłosierdzia wszystkich jako postawy wspólnotowej. Zjed-

⁴⁴ Idzie o koncepcję teologii pastoralnej znanej jako „Selbstvollzug der Kirche”, przedstawionej w podręczniku *Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart*, (Bd I–V, Herder, Freiburg -Basel –Wien 1970-1972).

⁴⁵ Zob. np. F. W o r o n o w s k i, *Teologia pastoralna, duszpasterstwo i chrześcijaństwo nowego wieku*, Łomża 1999, s. 8-9; *Stała formacja duszpastersko – apostołska*, s. 22-23.

noczenie z Chrystusem to jednocześnie niesienie z Nim wszelkiej pomocy światu, który On przyszedł odnowić i zbawić. Zjednoczenie z Chrystusem i trwanie w Nim to istota chrześcijańskiej religijności. Ono zaś wymaga miłości, wzajemnego oddania się. Chrześcijaństwo jest więc religijnością miłości⁴⁶. Myślą przewodnią autentycznego i pełnego duszpasterstwa jest więc służba w niesieniu pomocy ludziom w jednoczeniu się z Chrystusem i w Nim między sobą w komunię miłości.

Jednoczenie świata w Chrystusie, w Jego Kościele i przez Kościół, budujące w świecie komunię i przemieniające ten świat, jest zadaniem olbrzymim, niezwykle złożonym, realizowanym przy pomocy środków nadprzyrodzonych i naturalnych. Kierowanie w nim oparte tylko na administrowaniu jakąś instytucją kościelną jest zaledwie najprostszym w nim elementem. Pełnia duszpasterstwa to zarysowane w programie na nowe tysiąclecie formowanie komunii ludzi świętych, świadomie tworzących cywilizację chrześcijańską. Takiej wagi i wielkości realizowane przez Kościół zadanie wymaga więc wszechstronnej nauki, służącej jego właściwemu wypełnianiu wśród narastających nowych trudności i problemów. Potrzebna jest więc pastoralna teologia mająca za myśl wiodącą jednoczenie z Chrystusem i w Chrystusie w komunię miłości i taka teologia pastoralna jest nauką przyszłości.

Potrzeba teologii pastoralnej o wymienionej myśli przewodniej i formowania przez nią pełni życia chrześcijańskiego oraz właściwego duszpasterstwa wynika z istoty zbawczej rzeczywistości i w niej Kościoła, z dokumentów Soboru Watykańskiego II a wreszcie w sposób szczególny z programu nowego tysiąclecia. Została ona wypracowana na tej teologicznej drodze w pastoralny system⁴⁷ i jest dopełniana wieloma monograficznymi opracowaniami⁴⁸. Jest ona nauką dotyczącą pasterskiej funkcji Kościoła jako narzędzia Chrystusa w jednoczeniu świata z Bogiem. Nie jest więc nauką o „samourzeczywistnianiu się Kościoła”, ponieważ to stanowi przedmiot całej eklezjologii⁴⁹. Teologia pastoralna jest elementem całości nauki o tajemnicy Kościoła, jego wzrastaniu i funkcjach pełnionych dla tego wzrostu. Jakkolwiek w nasświetlaniu zagadnień w odpowiednim kontekście porusza zagadnienia eklezjologiczne, lecz tylko z punktu pasterskiej funkcji – służby

⁴⁶ Jan P a w e ł II, Przemówienie do uczestników II Polskiego Synodu Plenarnego w Warszawie, 11 czerwca 1999, 6.

⁴⁷ Jego najogólniejszy zarys przedstawia m. in. F. W o r o n o w s k i, *System zasad właściwego duszpasterstwa i apostołstwa*, Łomża 1993.

⁴⁸ Por. Księga Jubileuszowa Wyższego Seminarium Duchownego w Łomży (1919-2000), s. 190-192.

⁴⁹ Por. F. W o r o n o w s k i, *Teologia pastoralna, duszpasterstwo i chrześcijaństwo nowego wieku*, s. 7-8.

Kościół ludziom w ich jednoczeniu się z Bogiem, budowaniu przez nich komunii i niesienia pomocy światu. Opierając się na Objawieniu Bożym, nauce Kościoła i fakcie istnienia w nim pasterskiej działalności oraz wyzwaniu Ojca Świętego do realizacji ewangelicznego programu – trzeba nie tylko przyznania, że w „samourzeczywistnianiu się Kościoła” występuje działalność duszpasterska, lecz ze względu na jej znaczenie traktować ją jako przedmiot w całej teologii i eklezjologii odrębnej nauki. Ten właśnie sposób ujęcia koncepcji teologii pastoralnej leży u podłoża różnic rozwijania jej nazwy przez jednych teologów⁵⁰, a tymi, którzy opierają się na poglądach niemieckojęzycznych autorów, stawiających na „Selbstvollzug der Kirche” i zastąpienie jej „teologią praktyczną”⁵¹. Oparta na przewodniej myśli z istoty rzeczywistości zbawczej wynikającej teologia pastoralna powinna stać się sprawnym narzędziem realizacji całego – bez zawężeń – ewangelicznego programu, na nowo naświetlonego przez Jana Pawła II.

Dla stania się wymienionym wyżej narzędziem teologia pastoralna musi rozwinać się w wiedzę pełni życia chrześcijańskiego wśród wszystkich ludzi, we wszelkich ich uwarunkowaniach i prądach cywilizacyjnych. Jednocześnie musi rozwijać się w naukę kształtowania religijności miłości i komunii w tych właśnie zmieniających się warunkach, ich różnorodności i przygotowywać na wyłaniające się problemy i nową rzeczywistość. Nie wystarczy opisywać w niej to, co jest „dzisiaj”, lecz trzeba badać ku czemu zmierza „teraźniejszość” i przygotowywać na przyszłość. Jej zadaniem jest ukazywać właściwe drogi do formowania się chrześcijan w świadome komunie, które mają wzrastać w Mistycznym Ciele Chrystusa, wzmacniać je i budować cywilizację miłości.

V. Droga do celu

Realizacja ewangelicznego programu duszpasterskiego nowego tysiąclecia ma dopełnić i pogłębić życie religijne do jego pełni: do duchowości komunii, miłości wzajemnej wśród chrześcijan, miłosierdzia czynnego, budowania komunii przez wszystkich. Celem całościowo

⁵⁰ Słuszność utrzymania nazwy wynika z faktu istnienia w Kościele funkcji pasterskiej, nazywanie ją taką przez Sobór Watykański II (Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes*), wymaganie w Kościele pastoralnej formacji alumnów w seminariach i stałej kapłanów (*Pastores dabo vobis*), ogłoszenie przez Ojca Świętego duszpasterskiego programu nowego tysiąclecia i wiele innych.

⁵¹ W niektórych ośrodkach w Polsce lansuje się postępowanie się tylko tym terminem, przemilcza się inne koncepcje teologii pastoralnej – wyprowadzonej z analiz teologicznych, mówi o samourzeczywistnianiu Kościoła i właśnie „teologii praktycznej”.

ujęty jest więc komuniam miłości chrześcijan. Jest to cel, jaki wynika z samej natury chrześcijaństwa, które polega na witalnym zjednoczeniu w Chrystusie. Cel ten jest więc niezmienny, czyli zawsze aktualny. Formowanie chrześcijan w komunię nie jest tylko teorią, lecz zasadniczym zadaniem duszpasterskim.

Osiąganie takiego celu w obecnej sytuacji wymaga przemian w życiu ogółu chrześcijan i jednocześnie dopełnienia i pogłębienia duszpasterstwa. Przemiany te idą (i muszą pogłębiać się) w kierunku formowania pełni życia chrześcijańskiego. Oznacza to formację religijności miłości, postaw jedności w Chrystusie i tworzenia przez chrześcijan komunii, zaangażowania wszystkich we współdziałanie z całym Kościołem w ewangelizacji świata (apostolstwo) oraz w budowanie rzeczywistości na ziemi w zgodną z duchem Ewangelii.

Przemiany te mają objąć wszystkich ochrzczonych. Wszyscy bowiem ochrzczeni zostali „wcieleni w Chrystusa”⁵² i włączeni w Mistyczne Ciało⁵³. Całą więc działalność pasterską Kościoła trzeba zorientować na prowadzenie wszystkich (a nie tylko pewne grupy i niektóre odcinki życia religijno-społecznego) ku pełni życia w Chrystusie, nie bacząc na opory wielu, słabości ludzkie, występujące niezrozumienia wymagań ewangelicznych i innych zjawisk. Nadszedł czas, by „od dołu” poprowadzić już chrześcijan ku pełni religijności chrześcijańskiej.

Drugą ku temu celowi jest przede wszystkim wszechstronna i powszechna katecheza w każdej parafii i przez nią formowana w rodzinach, w grupach, w szkole a wreszcie w organizowanych specjalnie spotkaniach chrześcijan i katechezach problemowych. Prowadząca ku pełni życia chrześcijańskiego katecheza powinna łączyć się nie tylko z chrześcijańską pedagogią, lecz jednocześnie stawać się formacją chrześcijan – połączoną z modlitwą, życiem sakramentalnym, działaniem charytatywnym – i doskonalenia rzeczywistości, w której żyją i działają.

Istotnym elementem na drodze do wymienionego celu jest rozbudzanie, szerzenie i pogłębianie ruchu pełni życia chrześcijańskiego⁵⁴. Idzie o ruch masowy chrześcijan nowego tysiąclecia: ruch prawdziwej odnowy, realizacji programu ewangelicznego, odnowy parafii i całego życia religijnego; ruch nowej ewangelizacji.

⁵² Sobór Watykański II w *Dekrecie o ekumenizmie* uczy: „Poprzez sakrament chrztu ...człowiek zostaje prawdziwie wcielony w Chrystusa ukrzyżowanego i uwielbionego...” (22, zob. także DM 15, 36).

⁵³ KK 11; por. *Christifideles laici*, 10, 12, 18-20.

⁵⁴ Zob. F. W o r o n o w s k i, *O powszechny ruch nowego odrodzenia chrześcijaństwa*, Łomża 1999, s. 38; *Chrześcijanin nowej ery*, Łomża 2000, s. 21-22; *Godność i zadania chrześcijanina w świecie*, Łomża 2001, s. 12-14.

W rozwijaniu ruchu pełni życia chrześcijańskiego ważnym czynnikiem jest przybliżanie każdemu chrześcijaninowi wizji „człowieka miłości” – jako świadomego istoty swego zjednoczenia z Chrystusem i Jego Mistycznym Ciałem i wypełniającego zadania, które mu przypadają z natury tej przynależności. Zestawienie tych zadań przedstawia „Karta chrześcijanina” jako najkrótszy zestaw zasad i zadań obecności i działania chrześcijanina w świecie⁵⁵.

W jej realizacji mieści się pełnia życia chrześcijańskiego, a zatem wypełnianie programu nowego tysiąclecia, budowania wspólnoty, doskonalenia rzeczywistości ziemskiej w zgodną z zamierzeniami Boga. Udostępniając wszystkim chrześcijanom treść takiej „karty”, mobilizując ich do kierowania się nią i współdziałając z nimi dla ich wypełniania – włączamy ich w ruch odnowy, ruch pełni życia chrześcijańskiego. Formowanie chrześcijan w „ludzi miłości”, tworzenie przez nich (w ścisłym współdziałaniu z duszpasterstwem) komunii (współdziałającej z całym Kościołem w ewangelizowaniu świata i odnawiania go w duchu Bożych zamierzeń) przez ruch pełni życia chrześcijańskiego jest dla duszpasterstwa nowego tysiąclecia drogą właściwą i niezawodną.

Wnioski

Mimo rozlicznych trudności duszpasterstwo nowego tysiąclecia ewangelizacji świata ma za obowiązek pełną realizację programu ewangelicznego, naświetlonego i zadanego przez Ojca Świętego. Duszpasterstwo nie może zapominać tego obowiązku i pozostawać na poziomie duszpasterstwa przeszłości. Ma „wypłynąć na głębię” – stawać się apostoelską formacją świętych ludzi miłości, chrześcijańskich wspólnot i cywilizacji miłości.

Realizacja omawianego programu zakłada odrodzenie Kościoła i świata – „erę ludzi świętych” i cywilizacji miłości. Tak wielkie zadanie wymaga nauki, która rozwiązuje związane z jego wypełnianiem problemy i orientuje na działanie w nadchodzącej przyszłości.

Wymienione warunki może spełniać teologia pastoralna jako nauka zjednoczenia świata w Chrystusie w komunie miłości, mieszcząca w sobie bez reszty realizację całego programu na nowe tysiąclecie. Tak pojmowana i rozwijana nauka jest pastoralną teologią przyszłości.

⁵⁵ F. Woronowski, *Chrześcijanin nowej ery*, Aneks; *Godność i zadania chrześcijanina w świecie*, s. 15-18.

Mieszcząca w sobie realizację programu nowej ewangelizacji pastoralna teologia przyszłości jest głęboką potrzebą naszych czasów. Stanowi dużej wagi narzędzie stałej formacji duszpasterstwa, ruchu pełni życia chrześcijańskiego i budowania przez wszystkich odnawiającej Kościoła i świat komunii.

Tak ważne dla Kościoła i świata narzędzie należy doskonalić przez rozwijanie i pogłębianie nauki o wszystkich elementach budowania komunii miłości w świecie, we wszystkich ich wymiarach i w warunkach wyłaniania się przyszłości. Jednocześnie należy traktować ją jako formację, duszpasterstwa w Kościele działającego. Wreszcie trzeba czynić z niej naukę budowania przez wszystkich członków Kościoła wspólnoty pełni życia chrześcijańskiego i kształtowania cywilizacji miłości oraz dobra wspólnego dla wszystkich.

Rozwijająca się teologia pastoralna, jako nauka wcielania w życie całego programu ewangelicznego a zarazem całej społecznej nauki Kościoła, staje się (i ma szansę stawać się coraz pełniej) nauką przeobrażania całego oblicza ziemi. W świetle treści duszpasterskiego programu trzeciego tysiąclecia należy więc rozwijać teologię pastoralną w najszerszej i najgłębiej sięgającą naukę przeobrażania świata w coraz lepszy – aż do komunii miłości, czyniąc z niej czynnik doskonalenia człowieka, rodziny, parafii, społeczeństwa, narodu i państwa, międzyludzkich stosunków i całej cywilizacji. A zatem: nauki o wielkim znaczeniu dla Kościoła i świata, dynamicznej i wywierającej na życie istotny wpływ.

PASTORALTHEOLOGIE DER ZUKUNFT IM LICHT DES APOSTELBRIEFES *NOVO MILLENNIO INEUNTE*

ZUSAMMENFASSUNG

Es besteht dringende Notwendigkeit der tiefen Veränderung im Leben der Kirche und in der Welt. Diese Veränderungen zeigt Papst Johann Paul II im seinen Apostelbriefe *Novo millenio ineunte* und ruft „*Duc in altum*“ an. Es ist also notwendige Vertiefung des christlichen Lebens und heutiger Seelsorge. Diesen Bedürfnissen soll eine Pastoraltheologie in neuer Konzeption dienen. Der Artikel beschreibt solche Konzeption als Pastoraltheologie der Zukunft und beweisihre Notwendigkeit.